

Review

ЕДНА ИМПЕРИЯ, СЪЗДАДЕНА БЕЗ ЖЕЛАНИЕ

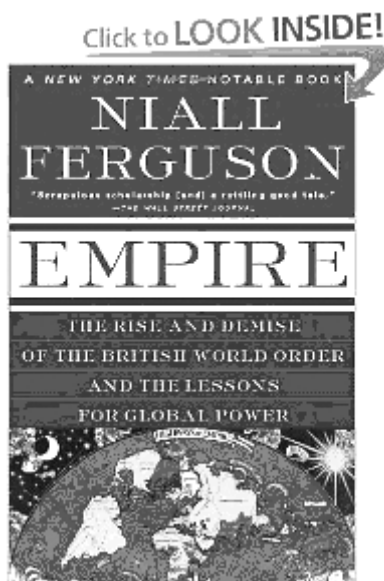
A RELUCTANT EMPIRE

Борислав Гаврилов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Н. Фъргюсън / **N. Ferguson**. Империя: Възход и разпад на британския световен ред и уроците за една глобална сила [*Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*]. New York: Basic Books, 2004, 337 pp. ISBN 0-465-02328-2.

Историците-ревизионисти винаги са интересни и вдъхновяващи. Отхвърлянето на утвърдени, но „мухлясали“ тези, оригиналната интерпретация на отдавна известни факти и смелите аналогии са само част от арсенала на тези провокатори в полето на съвременната историография. Но онова, с което те печелят най-много, е почти пълното им пренебрежение към лицемерните норми на политическата коректност и скандалният им навик да назовават нещата със собствените им имена. Лидер на това неформално, но изключително влиятелно направление днес безспорно е Нийл Фъргюсън – специалист по проблемите на историята на глобализацията и автор на поредица от академични бестселъри, всеки от които атакува някои от най-утвърдените схващания на официалната историография. Предлаганата за рецензия книга не е нова по смисъла на днешния динамичен свят, но с появата си преди седем години предизвика истинска сензация и нестихващи полемики.

Фъргюсън е една от мегазвездите на академичния небосклон, автор и водещ на популярни серии по *Discovery Channel* и *Viasat History* и редовен дописник на влиятелните *Sunday Telegraph* и *LA Times*. Роден през 1964 г., днес той е представител на едно поколение и школа, характерна с ефектни и грабващи тези, шокиращи аналогии и смело използване на хипотетични конструкции.

В своя академичен бестселър *Империята: Възход и разпад на британския световен ред* Фъргюсън лансира „ужасната“ от гледна точка на политическата коректност теза, че общо взето Британската империя е донесла на колонизираните повече позитиви, отколкото самата тя е измъкнала от тях. Всяко от заглавията на шестте части само по себе си е провокативно и не оставя читателя равнодушен. Първата част, *Защо Британия*, предлага едно доста убедително обяснение на това, защо именно на този малък остров, който в средата на XVII в. има едва 4 млн. население, се пада участта да колонизира по-голямата част от света. Втората част, *Бялата чума*, разглежда социалния и националния (в смисъл англичани, шотландци или ирландци) състав на колонизаторите. В трета част, *Мисията*, Фъргюсън развива тезата си за приноса на колонизаторите в икономическия и социалния живот на колонизираните. Четвъртата и петата част, съответно *Божествената порода* и *Силата на „Максим“*, ни показват самите етапи на колонизация и промяна, които изживява Британската империя. Най-провокативна е последната шеста част – *Империя за продаж*, в която Фъргюсън критикува онези, които допускат разпада на империята, и отправя посланието си към евентуалните им приемници. Публикуването на тази книга предизвиква буря сред академичните среди, особено в бившите британски колонии, но това бе само началото. Във финалните страници на своето произведение Фъргюсън лансира още по-провокативната си теза, че британската империя от края на XIX и началото на XX в. днес трябва на всяка цена да бъде заменена от една нова американска империя. Разбира се, Фъргюсън прави уговорки за „формалната“ и „неформалната“ империя, но аналозиите с имперското минало (и бъдеще) хвърлиха в треска целия ляв естаблишмънт от двете страни на океана.

В своето изследване авторът отново ни връща към един проблем, който от средата на XIX в. определя насоката на световното развитие – конфликтът между имперското и националното, между глобалната дисциплинираща сила на империята и хаоса на международните конфликти. Разбира се, в съвременния политически дискурс самата дума „империя“ е претоварена (особено у нас) от негативни асоциации. Но ако се опитаме да влезем в контекста на епохата и да проследим дебатите и алтер-

нативите на посочения конфликт, картината значително ще се промени. Известният режисьор (държащ на своята югославска идентичност) Емир Костурица казва, че е осъзнал напълно своята „балканска“ идентичност едва след като посетил Истанбул, където усетил магнетичната сила на миналото имперско величие, част от което сме били (щем или не щем) всички ние. Един от най-големите държавници от първата половина на XIX в. и изявен „империалист“ – Клеменс фон Метерних, отбелязва през 1815 г. нещо, което със сигурност би могло да бъде казано и днес: „Моят фатерланд не е Австрия, моят фатерланд е Европа!“.

Както посочва Фъргюсън, империята трябва да бъде разбрана, за да бъде обикната (нацията и националната държава разчитат на по-ирационална лоялност), тя е по-аморфна и с по-невидимо присъствие, но именно това ѝ осигурява онази изненадваща жизненост. Империята не е „универсалното възплъщение на злото“, както ни учат националистите от средата на по-миналото столетие (и до днес). Империи могат да бъдат средство за потисничество, но могат и да творят добро. Империята е мощ (военна и икономическа), цивилизация, ред и законност. И в този смисъл не може да не се съгласим с Нийл Фъргюсън, че онова, което може би липсва на съвременния свят, е именно една либерална империя, базирана на британския модел от втората половина на XIX в., осигуряваща ред, потушаваща в зародиш опасни военни конфликти, които биха навредили на световната икономика, и премахваща всички режими, които представляват потенциална заплаха за мира. Единствената сила, която би могла да се нагърби с тази роля, са Съединените американски щати: „...сила, способна да интервенира ...за ликвидиране на епидемии, сваляне на тирани, потушаване на локални войни и унищожаване на терористични организации“.

Като доказателство за виталността на тази мисия Фъргюсън посочва, че само за периода от 1999 до 2003 г. почти без чужда помощ Америка свали от власт Слободан Милошевич, талибаните и Садам Хюсеин и остава единствената надеждна преграда пред ядрените амбиции на държави като Северна Корея и Иран. Ако някой все още се притеснява да изрече на глас *Rax Americana*, автори като Нийл Фъргюсън със сигурност ще помогнат за преодоляване на това притеснение. В едно свое изказване от лятото на 2004 г., коментирайки новите отговорности, лежащи пред Америка, Нийл Фъргюсън, който е роден в Глазгоу и израсъл в Кения, отбелязва: „*Вие трябва да поемете нашата роля. Днес американците се превръщат в британци, докато самите британци стават европейци. Не е ли прекрасно – вие станяхте като нас, въпреки че самите ние вече не приличаме на себе си!*“.

Дали Америка ще изпълни своята имперска мисия, подобно на *Manifest Destiny* от XIX в., или ще остане, по думите на Фергюсън, „Една империя, която не смее да произнесе името си. Една отричаща себе си империя“, както сам той посочва в своята великолепна книга, отговорът на този въпрос предстои. Скоро!

Prof. Borislav Gavrilov, PhD
✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
E-Mail: bgavrilov@abv.bg